

Отже, під орудою високопрофесійних керівників український народний хор «Калина» імені Григорія Левченка творчо відроджує у своєму репертуарі вокально-хорову, інструментальну та танцювальну культуру України.

Ф. Воскобойніков

ПЕРШІ АРХІЄРЕЇ ХАРКОВА Й МІСЦЕВА ЦЕРКОВНО-СПІВАЦЬКА ОСВІТА НА ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ

F. Voskoboïnikov

THE FIRST BISHOPS OF KHARKIV AND LOCAL CHURCH-SINGING EDUCATION IN THE BEGINNING OF THE XIX CENTURY

Музична освіта в Харкові, зокрема церковний спів, вже мали свою історію на момент заснування Слобідсько-Української і Харківської єпархії, якій цього року виповнюється 225 років. У 1799 р. високий рівень навчання надавали два заклади — Харківський колегіум (з 1726 р.) та Народне училище (з 1789 р.). Колегіумісти щонеділі та на церковні свята співали богослужіння не тільки церковнослов'янською, але й грецькою мовами. В 1768 р. почали освітній процес «Прибавочні класи», що згодом перетворилися в Казенне училище, поєднане в 1789 р. з Народним училищем. З 1773 р. до прибавочних класів додали клас вокальної та інструментальної музики з виділенням на нього окремих коштів. Документальні описи світських урочистих заходів останньої чверті ХVІІ сторіччя свідчать про активну участь у них хору, який включався в загальний сценарій періодичним виконанням різних кантів.

У Харкові 1 квітня 1800 р. відбувається зустріч свого першого єпископа, нащадка славнозвісного козачого роду — Христофора Сулими. Він облачається в Нікольському храмі й урочистою хресною ходою переходить в Успенський собор для звершення Літургії. Процесію зі священників, причетників, учнів Колегіуму, останні з яких йдуть з вербовими гілками, супроводжує дзвін всіх церков, співи хору. Цей хор включав і півчих, що виявили бажання слідувати за преосвященним Христофором з попередньої Феодосійської кафедри та заздалегідь прибули до Харкова.

Єпископ додав у навчальну програму Колегіуму «словесні класи», у яких викладався й нотний спів. Випускники цих класів мали змогу влаштуватися на церковні причетницькі місця. Учні Колегіуму та Народного училища, що мали гарні музичні здібності, співали в архієрейському хорі. На тому не обмежувалися можливості їхнього кар'єрного зростання. Відомо, наприклад, що у 1804 р. студент богословія Харківського Колегіуму Петр Збукарев за вимогою Д. С. Боршнянського був прослуханий та відібраний до співу в Імператорській капелі. На прохання батька студента звільнити його від навчання та надати рекомендаційні листи, єпископ Христофор відповів, що на це необхідний указ Синоду, без якого це здійснити неможливо. Йому, як адміністратору, було шкода втрачати студентів, що досягли найвищих ступенів навчання.

Коли ж відкрився Харківський університет, владику віддав туди двадцять найкращих учнів Колегіуму. Урочистості з відкриття відбулися 17 січня 1805 р. Імператорську грамоту, що затверджувала заснування університету, було перенесено та покладено на аналої в центрі Успенського собору. Після звершення Літургії,

промови єпископа Христофора та переходу до університету захід було завершено співом хорового концерту «Тебе Бога хвалим», імовірно, Д. С. Бортнянського.

У 1806 р. єпископ Христофор, піклуючись про покращення умов навчання студентів Колегіуму, звернувся до Священного Синоду з проханням збільшити щорічну суму фінансування закладу. На той час вона становила 2000 руб. Паралельно він докладніше описав ситуацію обер-секретарям Синоду Журихіну й Савицькому, останній з яких був випускником Колегіуму. Старання владики мало успіх — щорічне фінансування було збільшено вдвічі.

Виконуючи синодальні розпорядження й рекомендації, Преосвященний благословив духовним правлінням харківських повітів та благочинним відкриття нотних шкіл. Ідея виконувалася, але мала далеко не тільки позитивні наслідки. Відгуки та документи того часу свідчать про низький рівень освіти, а іноді й жорстоку поведінку вчителів.

Архієрейський хор був доволі високого класу, що дозволяло виконувати йому модні в той час концерти. При хорі був також повний (за тогочасними уявленнями) інструментальний оркестр. В офіційних паперах весь цей склад мав назву «Катедральна вокальна музика» під завідуванням протодіякона — «директора півчих».

Другий єпископ Харківський Аполлос, порівняно до майже тринадцятирічного управління кафедрою Христофором, правив недовго — трохи понад три роки. Одною з перших його справ було покращення умов життя учнів Колегіуму в їх гуртожитку — бурсі. Він надбудовує другий поверх, вкриває будівлю залізним дахом замість дерев'яної гонти, влаштовує в нових приміщеннях церкву для зручності доступу та богослужбово-співацької практики тих малолітніх сиріт, що там жили. Навесні 1815 р. Преосвященний Аполлос освятив цю церкву на ім'я апостола Іоанна Богослова. У 1826 р. церкву було перенесено в наступний новозбудований великий корпус бурси. Пізніше, наприкінці XIX ст. в старому корпусі розташовувалася лікарня Харківського духовного училища.

Аполлос вдосконалював справу свого попередника в організації периферійних нотних шкіл. Особливу увагу він приділив добре розвинутим Ахтирській і Куп'янській школам, просував ідею щодо перетворення їх у вищі рівнем духовні училища, здійснив певні організаційні кроки для цього, але реалізація плану дісталася вже його наступнику єпископу Павлу Сабатовському.

Перші єпископи Харкова здійснили значний вплив як, зокрема, на церковно-співочу освіту Слобідської України, так і на вдосконалення широкої освіти Слобожанщини взагалі. Активне оновлення музичного життя Харкова, його розбудова, яка в дослідженнях висвітлюється частіше як лише університетська ініціатива, відбувалася за активної участі й на основі давньої практики церковних інституцій.